

Бібліографічний список:

1. Ель Гуессаб Карім Особливості політичної та економічної сфер життєдіяльності арабських країн / Гуессаб Карім Ель // Актуальні проблеми філософії та соціології. - 2016. - Вип. 12. - С. 39-43. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2016_12_12
2. Михайленок О. М. Общественно-политическое согласие и проблема преодоления социального неравенства / О. М. Михайленок // Власть – 2015. - Вип. № 1. - С. 12-17.
3. Циганов В.В. Політична бідність як деструктивна соціальна комунікація / В.В. Циганов // Світ соціальних комунікацій: наук. журн. [гол. ред. О. М. Холод]. – Т. 10. – К. : КиМУ, ДонНУ, КПУ, 2013. – с. 57-59.
4. Штомпка П. Доверие – основа общества / П. Штомпка. - М.: Логос, 2014. - 445 с.
5. Bohman J. Deliberative democracy: essays on reason and politics / J. Bohman, W. Rehg. - Cambridge, Massachusetts, London - 1997. – 447 p.
6. Bohman J. Deliberative Systems: Deliberative Democracy at the Large Scale / J. Bohman, J. Mansbridge, D. Thompson, J. Parkinson and others. - Cambridge: Cambridge University Press: 2013 - 204 p.
7. Cohen J. Philosophy, politics, democracy: selected essays / J Cohen. - London: Harvard University Press, 2009. – 416 p.
8. Parkinson J. Deliberative systems : deliberative democracy at the large scale / J. Parkinson, J. Mansbridge. - Cambridge Cambridge University Press, 2012 – p. 193.
9. Sen A. Inequality Reexamined / A. Sen. - Cambridge, MA: Harvard University Press, 1992. – 224 p.

УДК 342.25:35.071.6

**МЕХАНІЗМ ПРОЦЕСУ ІНСТИТУЦІЙНОГО ОФОРМЛЕННЯ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ**

Кулішенко Т. Ю., к. політ. н., старший викладач кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (Україна)

Кулішенко Т. Ю. Механізм процесу інституційного оформлення децентралізації влади

Здійснено політологічну експлікацію процесу інституціоналізації виконавчої влади в контексті децентралізації крізь призму теорії асиметричного обміну та міжлітніх пактів. Це сприяло виявленню специфічної ролі ресурсозабезпечених груп як центрів недержавної публічної влади шляхом аналізу впливу феномену асиметричного обміну на динаміку балансу владних позицій таких груп.

Ключові слова: децентралізація влади, асиметричний обмін, ресурсозабезпечені групи.

Kulishenko T. The mechanism of the institutionalization process of decentralization of power

The political explication of the process of institutionalization of executive power in the context of decentralization through the prism of the theory of asymmetric exchange and inter-city pacts has been carried out. This contributed to the identification of the specific role of resource-dependent groups as centers of non-state public power by analyzing the influence of the phenomenon of asymmetric exchange on the dynamics of the balance of power positions of such groups.

Key words: decentralization of power, asymmetric exchange, resource-dependent groups.

Актуальність теми дослідження обумовлюється важливістю євроінтеграційного дискурсу для сучасного політичного процесу України, основою якого є стратегії українського державотворення, що спрямовані на досягнення умов і критеріїв членства в Європейському Союзі. Особливої ваги в означеному контексті набуває проблема ефективної модернізації державних інституцій, зокрема, формування дієвої виконавчої влади, здатної до впровадження реальних реформ, які детермінують процеси передачі ряду владних повноважень від центральних органів виконавчої влади на місцевий рівень – як до місцевих державних органів, так і до сфери компетенції органів місцевого самоврядування. Відповідно, проблематика децентралізації набуває особливої актуальності, ставлячи на порядок денний проблему виявлення оптимальних шляхів та напрямів ефективного втілення процесів децентралізації.

Теоретичні проблеми взаємовідносини центрального та місцевих рівнів влади у різний час аналізували Е.Арато, В.Бурденюк, О. фон Гірке, Р.Гнейст, М.Драгоманов, С.Махіна, А.Михайловський, Б.Нольде, С.Перегудов, М. Пухтинський, В.Рильська, А.де Токвіль, І.Трофімова, М.Туган-Барановський, І.Франко, І.Шегаєв. Їх дослідження створили досить повну картину діяльності та законодавчо-правового оформлення інститутів децентралізації влади. Однак сам механізм децентралізації влади досі повністю не розкрито.

Метою даної статті є описання механізмів генези інституту децентралізації влади в контексті впливу соціально-економічних факторів на вказаний процес.

Як відомо, центри публічної влади інституціоналізуються як механізми перерозподілу суспільних ресурсів за допомогою влади. Звідси випливає не лише принцип централізації влади, але й принцип її децентралізації. Перш за все, держава не є ексклюзивним інструментом владного розподілу ресурсів, оскільки вже в економічній сфері

розподіл може носити владний характер. Джерелом влади як політичного інституту є нерівний доступ до економічних ресурсів і асиметричність обміну в процесі їх отримання. Через механізм виконавчої влади державні чиновники мають змогу конвертувати свої повноваження по перерозподілу суспільних ресурсів у право власності на ресурси. Тому влада суб'єкта прямо пропорційна ступню залежності об'єкта влади від ресурсу, що його перерозподіляє суб'єкт влади[1]. Обсяг цієї влади є тим більшим, чим більш цінні ресурси контролює суб'єкт влади, чим менше у підвладного можливостей альтернативних взаємодій для отримання цих ресурсів і чим більше замінимим є підвладний для суб'єкта влади. Таким чином, саме системна відтворюваність асиметрії обміну ресурсів формує інституційну залежність об'єкта влади від її суб'єкта і сам інститут влади. Звідси видно, що процес обміну ресурсами (економічний фактор), який, як правило, виноситься поза рамки політологічних досліджень, відіграє роль каталізатора політичної інституціоналізації. Отже, ресурсну забезпеченість суб'єктів економічних відносин необхідно розглядати як один із основних параметрів процесу інституціоналізації децентралізації державної влади.

Неполітичні інститути, що закріплюють асиметричний характер економічного обміну (банківська система, біржова система та великі корпорації) завдяки можливості конвертації своїх ресурсів у ресурси влади створюють паралельну державному механізму систему владного перерозподілу. Крім того, певна частина суспільних ресурсів залишається у розпорядженні органів місцевого самоврядування, які становлять окремий від держави інститут публічної влади.

При цьому можливою стає ситуація, коли для центрів економічної влади більш вигідним є політичне закріплення своїх позицій не на рівні центральних органів державної влади (що пов'язано для них із більш високими витратами на конкурентну боротьбу), а на рівні місцевих органів самоврядування в регіоні чи великому місті, де вони займають монополю високе положення[2]. Відповідно змінюються напрями вкладення ресурсів у органи публічної влади, у тому числі й через перенаправлення значної частини фіскальних надходжень з центрального рівня на місцевий. Зміна ресурсних потоків в кінці кінців приводить до нової конфігурації розподілу повноважень та компетенції між рівнями виконавчої влади, що фактично й означає її децентралізацію.

Розвитку інституту децентралізації виконавчої влади сприяють і певні особливості технології її здійснення. Вся повнота влади, яка здійснюється на великій території у відношенні до значної кількості людей, не може бути реалізована без передачі частини владних ресурсів та повноважень на рівень інститутів управління, охорони правопорядку та адміністративного контролю в окремих галузях та на місцях[3]. У результаті створюються галузеві та місцеві центри прийняття владних рішень локального характеру. Однак без наповнення власним ресурсним забезпеченням, яке має окреме джерело від ресурсів і повноважень, надаваних центральними органами влади, ці центри не здатні до формального закріплення своєї неформальної відносної автономності. Таке ресурсне забезпечення тісно пов'язане з наявністю ресурсозабезпечених груп, зацікавлених у існуванні локальних центрів виконавчої влади.

Логічно припустити, що децентралізація інституційно пов'язана з конфігурацією взаємовідносин ресурсозабезпечених груп, які конкурують між собою за контроль над владним перерозподілом ресурсів через механізм держави.

Розглянемо основні варіанти такої конфігурації, яка може будуватися або на абсолютному переважанні ресурсозабезпеченості однієї з груп – суб'єктів політики, або на відносно рівномірному розподілі серед них ресурсів влади, що виключає можливість встановлення однією з груп домінантного статусу.

При безумовному домінуванні одного суб'єкта політики вся повнота державної влади зосереджується в його руках[4]. На формі організації державної влади це відображається у її централізації, оскільки централізація прийняття владних рішень зменшує затратність на реалізацію як владних, так і управлінських функцій. При цьому від прийняття владних рішень відсікаються більш низькі – управлінські рівні виконавчої гілки влади, завдяки чому центр блокує їх направленість на отримання ренти від самостійного розпорядження тими ресурсами, перерозподіл яких здійснюється через механізм держави.

Як правило, при цьому всі повноваження у прийнятті державних рішень щодо контролю за владним перерозподілом ресурсів зосереджуються на рівні глави держави, який реалізує їх через підконтрольний і підзвітний собі уряд. Парламент втрачає функцію поля конкурентної боротьби ресурсозабезпечених груп за контроль над перерозподілом ресурсів, оскільки конкуренція заміщується монополією правлячого угруповання. Відповідно вся система державно-владного перерозподілу і управління теж централізується: всі податки та збори поступають у державний бюджет і звідти розподіляються у централізованому порядку.

Якщо ж співвідношення ресурсозабезпеченості чітко не визначене і не дозволяє жодному з угруповань отримати домінантний статус, їхня конкуренція, що обмежується необхідністю підтримання загального пільгового доступу до ресурсів, інституційно оформлюється в рамках картельної угоди. Така правляча еліта представляє собою не угруповання з чітко визначеним домінуванням одного з суб'єктів, а об'єднання конкуруючих між собою в рамках певних домовленостей ресурсозабезпечених груп. Ці домовленості (внутрішньоелітна картельна угода) перш за все оформлюють існування різного рівня центрів прийняття владних рішень щодо перерозподілу ресурсів, кожен з яких є інструментом в руках тієї чи іншої фракції правлячої еліти.

У цих умовах монополія глави держави на прийняття визначеного кола державно-владних рішень щодо перерозподілу ресурсів (чи навіть контролю за таким перерозподілом), є не вигідною для правлячої еліти. Це пояснюється тією обставиною, що значний обсяг владних повноважень глави держави створює інституційні підстави для набуття ним статусу не просто арбітра, що контролює дотримання картельної угоди еліт, але й самостійного суб'єкта конкурентної боротьби, який забезпечується ресурсами влади у результаті отримання владної ренти від здійснення управлінської, фіскальної та правоохоронної функцій держави. Тому, як правило, міжелітні

домовленості включають у себе розподіл між їх учасниками основних центрів прийняття державно-владних рішень. Глава держави при цьому усувається від прийняття таких рішень.

Основним полем внутрішньоелітної конкуренції стає парламент як центральний орган державної влади, у якому представлені всі групи правлячої еліти у відповідності до поточного співвідношення забезпеченості ресурсами. Ті фракції правлячої еліти, що змогли досягти ситуативних сепаратних домовленостей щодо контролю над державно-владним перерозподілом ресурсів, об'єднують своє представництво в парламенті у коаліцію більшості. Ця коаліція має право формувати відповідальний перед нею (і відповідно – перед об'єднанням ресурсозабезпечених груп) уряд, через який і реалізуються державно-владні рішення щодо перерозподілу ресурсів. Натомість ті фракції еліти, що тимчасово не змогли отримати першочерговий доступ до контролю за перерозподілом, отримують статус парламентської опозиції, залишаючи за собою право державного контролю за виконанням довготермінових загальноелітних домовленостей і відповідно – належність до кола правлячої еліти[5]. Таким чином повноваження формально єдиного центру державної влади розподіляються між фракціями правлячої еліти у відповідності до досягнутого поточного співвідношення ресурсозабезпеченості та узгодження інтересів.

Хоча на становлення форм децентралізації влади впливає цілий ряд чинників, що можуть мати не лише раціональний, але й ірраціональний з точки зору стороннього спостерігача характер, логічно припустити, що ці форми у першу чергу відображають закріплення за членами внутрішньоелітної картельної угоди певного порядку доступу до окремих джерел надходження ресурсів. Відповідно можна спостерігати різноманітні способи децентралізації державної влади – від її розподілу на три гілки до створення автономних територіальних державних утворень із власними органами влади та законодавством.

Пов'язуючи картельні домовленості еліт з існуванням територіальної автономії – від автономії місцевого самоврядування до федералізації – припускаємо, що в основі ресурсозабезпеченості місцевого угруповання політичної еліти лежить владна рента від перерозподілу місцевих ресурсів. При цьому обсяг цих ресурсів має бути цілком достатнім для того, щоб дане угруповання змогло відстояти свої прерогативи на контроль над їхнім перерозподілом на даній території у довготерміновому плані, закріпивши їх законодавчо як автономію місцевого рівня влади чи самоврядування.

Крім територіально оформленої децентралізації в практиці державотворення спостерігається також ряд форм, за яких при існуванні формально централізованої унітарної держави конкуруючі угруповання розподіляють між собою органи державної влади, важливі в плані отримання ренти від прийняття державних рішень. Базою надходження ренти при цьому є контроль над перерозподілом ресурсів не на окремій території, а в рамках певної сфери економічної діяльності – виробничої, торгово-посередницької чи фінансової через отримання угрупованням «в користування» окремого галузевого міністерства чи відомства. Крім цього, отримання вказаної ренти можливе через надання угрупованню владної позиції в одному з контрольно-наглядових чи правоохоронних органів.

Таким чином, можна зробити висновок щодо системної ролі інституту децентралізації влади. Цей інститут виникає і розвивається під впливом двох основних чинників:

- у результаті конкуренції ресурсозабезпечених груп за доступ до центрів прийняття владних рішень з перерозподілу ресурсів. У процесі цієї конкуренції може відбуватися створення таких центрів більш низького рівня, кожен з яких наділений правом прийняття рішень щодо певної території чи певної галузі суспільного життя. Таке «розмивання» структури прийняття владних рішень на основі територіального чи галузевого обмеження дозволяє ряду груп розділити владні центри на основі розмежування своїх інтересів, уникаючи витрат на конкуренцію з «непрофільними» супротивниками. Закріплення за певною ресурсозабезпеченою групою домінуючого положення в окремому центрі прийняття владних рішень сприяє укріпленню її панівного положення на відповідній території чи у відповідній галузі економіки. Результатом цього стає утворення груп із відносно незалежними від центральної влади джерелами ресурсного забезпечення. За рахунок цього такі групи у межах своєї владної ніші в загальнодержавній системі влади мають можливість реалізувати власні політичні проекти. Така можливість може бути інституційно закріплена за ними на рівні законодавства;

- логікою пристосування управлінської організації до розширення управлінських функцій на нові сфери суспільного життя. Результатом цього є передача компетенції щодо прийняття визначеного обсягу владних рішень на певні рівні територіального та галузевого управління. Таким чином центри прийняття управлінських рішень набувають характеру центрів прийняття владних рішень, хоча їх компетенція й обмежується як умовами делегування владних повноважень від центральних органів влади, так і ресурсним забезпеченням, що його надають ці органи для виконання наданих ними функцій. У той же час збільшення обсягу ресурсного забезпечення та повноважень сприяє розширенню можливостей чиновників відповідного управлінського органу щодо стягнення владної ренти як окремого джерела надходження ресурсів. У довготерміновій перспективі вказаний фактор створює тенденцію до закріплення умовності їхньої залежності від центральної влади. Механізмом компенсації фактору владної ренти є контроль центрального органу виконавчої влади над діяльністю уповноважених ним органів управління та місцевої влади. Однак, хоча формально ці органи не мають права реалізувати власні владні проекти без санкції центрального органу державної влади, певні інституційні можливості для цього все ж існують. По-перше, ресурсозабезпечені групи, які контролюють вказані органи, мають змогу отримати представництво в парламенті, через який об'єднаними зусиллями провести закони, необхідні для створення нормативно-правової бази відносно незалежного статусу місцевих органів влади. По-друге, в державах із парламентським типом формування уряду парламентське представництво надає таким групам можливість прямого впливу на центральний орган виконавчої влади[6].

Децентралізація влади є необхідним елементом процесу демократизації. Однак вона не є рівнозначною демократії, оскільки інститут децентралізації є також однією з форм реалізації картельних змов еліт і може з

успіхом використовуватися елітами для створення в суспільстві таких умов, при яких здійснення демократії не є можливим.

У цілому, проблема інституційного оформлення децентралізації влади може бути досліджувана з двох основних точок зору. По-перше, як процес зародження і встановлення самих інститутів децентралізації, що дозволяє розкрити причини та умови їх виникнення. І, по-друге, в якості функціонування цих інститутів у рамках моделі конкурентної боротьби за обмежені ресурси в зв'язку з процесом еволюції співвідношення сил та інтересів суб'єктів цієї боротьби, в ході чого формуються механізми, що забезпечують як стабільність, так і дисфункції соціально-економічної системи.

Бібліографічний список:

1. Воронянський О. В., Кулішенко Т. Ю. Влада як системний елемент економічних відносин: механізм відтворюваності // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2016. – №. 174. – С. 109-117.
2. Воронянський, О. В. Проблема формування політичних інститутів у контексті конкурентної боротьби еліт / О. В. Воронянський // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології. – 2012. – № 1013, вип. 21. – С. 75-79.
3. Воронянський О. Проблема суб'єктності суверенітету в контексті технології здійснення влади / О. Воронянський // *Evropsky politicky a pravni diskurz*. - 2015. - Vol. 2, Iss. 4. - С. 205-209.
4. Воронянський, О. В. Політична трансформація в контексті проблеми перерозподілу ресурсів / О. В. Воронянський // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології. – 2012. – № 1007, вип. 20. – С. 51–57.
5. Касьянов Г.В. Система владних відносин у сучасній Україні: групи інтересу, клани та олігархія // Український історичний журнал. – Київ, «Дієз-продукт», 2009. - №1. – С.160-180.
6. Гудков Л., Дубин Б., Левада Ю. Проблема «еліти» в сучасній Росії / Л. Гудков, Б.Дубин, Ю.Левада – М., 2007. – С.372.

УДК 32.159.92

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЛІТИЧНОГО МІФУ

Ніколаєнко Н. О., д. політ. н., професор кафедри політології Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського

Захаров Д. С., аспірант кафедри політології Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського (Україна)

Ніколаєнко Н. О., Захаров Д. С. Сутнісні характеристики політичного міфу

Стаття присвячена дослідженню сутнісних характеристик політичного міфу. Автори надають визначення феномену політичного міфу, та аналізують його у порівнянні з феноменом політичної ідеології.

Детально проаналізовано роботи вітчизняних та закордонних науковців. Розглядається, зокрема, ключовий структурний компонент політичного міфу – універсальний історичний наратив епічного характеру, у контексті якого структурується та інтерпретується політична дійсність (так званий метанаратив). Автори констатують, що метанаратив політичного міфу має утопічний характер. Утопія, яка складає наратив політичного міфу, розглядається як проекція міфічної свідомості індивіда та суспільства на перебіг історичного процесу, що керується прагненням «перемогти історію» та побудувати постісторичне суспільство у межах заданого політичним міфом хронотопу. Встановлено, що феномену політичного міфу властиві такі сутнісні характеристики, як метанаративність, утопічність та синкретизм. Окреслено перспективи подальших досліджень даної проблематики, зокрема – структури та функцій політичного міфу.

Ключові слова: політичний міф, метанаратив, політична діяльність

Nikolaïenko N. O., Zakharov D. S. Essential characteristics of the political myth

The article investigates an essential characteristics of the political myth. The authors provide a definition of the phenomenon of political myth, and analyze it in comparison with the phenomenon of political ideology. The works of domestic and foreign scientists are thoroughly analyzed. In particular, the key structural component of the political myth is considered to be a universal historical epic narrative, in the context of which political reality is structured and interpreted (the so-called metanarrative). The authors state that the metanarrative of the political myth is utopian by nature. Utopia, which is a narrative of a political myth, is viewed as a projection of the mythical consciousness of the individual and society on the course of the historical process, guided by the desire to "conquer history" and build a post-historic society within the chronotope given by the political myth. It is established that the phenomenon of a political myth has such intrinsic characteristics as metanarrativity, utopianism and syncretism. Prospects for further studies of this problem, in particular the structure and functions of the political myth have been determined.

Key words: political myth, metanarrative, political activity